

Становище

по конкурса за доцент по научна специалност „Теория и история на културата”,
обявен от ИБЦТ в ДВ 25/20.03.2018 г.

с единствен кандидат **дфн Маргарита Любенова Серафимова**, Институт по
балканистика с Център по тракология при БАН

от доц. д-р Калин Михайлов, Катедра по теория и история на литературата,
СУ “Св. Климент Охридски”, член на научното жури по конкурса

За този конкурс дфн Маргарита Серафимова се представя с разнообразие на творческите изяви и дейности, които се отнасят се към проблематиката, задавана от обширното хуманитарно поле на теорията и историята на културата. Разполагането на заниманията ѝ в него тръгва от добра отправна точка – нейния интерес към (западно)европейската литература, както и опитът от преподаването ѝ в СУ “Св. Климент Охридски”.

Тъй като регламентът на конкурса предполага съсредоточаване първо върху публикационната активност на кандидата, ще се опитам да проследя накратко вътрешната логика на развитие в изследователските ѝ интереси, логика, онагледена от представените нейни трудове. При това ще фокусирам вниманието си върху тези от тях, които са меродавни с оглед на конкурса за доцент.

Първият дисертационен труд на М. Серафимова, посветен на писмото и романа и излязъл като книга през 2001 г., трасира, с пионерски замах, интердисциплинарен път, който изследователката ще продължи да следва и по-нататък, като дообогатява и конкретизира теоретичните постановки, залегнали в монографията. Плод на този неин интерес са двете статии, посветени на отношенията между Абелар и Елоиза, присъстващи под номер I.6. и I.8 в библиографията ѝ. Макар първата да се характеризира повече с научно-популярна насоченост и стил, и двата текста поставят важни въпроси, свързани с отношенията между философстване и живот, бит и битие, условия и пречки за творчество и интелектуално израстване, публичност и интимност на творенето. Като пример за находчивост и изследователски потенциал бих посочил следното наблюдение на Серафимова: “Публичността става съставна част от историята на Абелар и Елоиза. Подобно на вездесъщото присъствие на хора в гръцката трагедия,

традиционно затвореното интимно пространство на двама влюбени тук е населено с обвиненията, одобренията, съжаленията на другите.” В същия период М. Серафимова не се отказва да сътворява и текстове, които вървят в друга посока, но демонстрират уменията ѝ с една ненатрапчива, фина стилистика да поставя екзистенциално обвързани изследователски тези, полагайки ги в съответния им социо-културен контекст. Имам предвид есето “Апология на забравата”, публикувано в сп. “Критика” (публ. № V.2. в библигр.), което разсъждава върху диалектиката на помненето и забравянето в широк хуманитарен контекст. (Дължа да уточня, че тук употребявам термина “есе” в изцяло положителния смисъл на френскоезичната културна традиция, която включва и “критическото есе” като пълноценен научен жанр; достатъчно е да вземем предвид практиката на Ролан Барт.) Не бива да остане неотбелязан и фактът, че през 2001 г. вижда бял свят една друга книга на М. Серафимова, свързана с битуването на западноевропейската литературна класика на българска почва – книгата “Ренесанс”, публикувана от издателство “Кръгзор” (публ. № V.1. в библиогр.). Макар и със скромния статут на “учебно помагало”, тази книга принадлежи към иновативна поредица на въпросното издателство, поставяща по-висока летва пред ползващите я и даваща място за по-свободно, творческо боравене с материала.

Научните публикации на Серафимова, свързани предимно с епистоларното, с неговите жанрови преображения и “приключения” (но не само!), с техните биографични контекстуализации и употреби, раждат изследователския ѝ интерес към по-широките социо-културни измерения на проблемите, занимаващи я в следващата “серия” от текстове, на които ще се спра. Практиката на големи изследователи на “лимитрофни” жанрове като писмото и дневника през XX в. (нека да спомена само Жан Русе) показва закономерността на подобно развитие. Така се появяват и текстовете на Маргарита Серафимова, които в нейната библиография са обособени в раздела “Пространство и литература” и които, наред с тези, разпределени в “Литература и живопис”, смятам за най-стойностни и приноси от гледна точка на постигнатото в тях, но също и с оглед на проблематиката и изискванията на настоящия конкурс. Ако оставим настрана ерудирания и задълбочен текст на втората дисертационна книга на М. Серафимова “Пространството в литературата” (2018), в която безспорно имаме представени в изкристирализиран (но не и застинал!) вид голяма част от търсенията ѝ през последните петнайсетина години, може да се каже, че невключените в тази книга нейни статии представляват изящни етюди върху пространствените измерения на литературата, както и върху литературните (художествените) измерения на

пространството. С оглед на използваните във въпросните критически етюди подходи би могло да се говори за уверено навлизане на авторката им на терена на културната и литературната география (понятие, появило се, с уместната добавка “българска”, в текста ѝ за Париж като литературен мит, определящ централната “посока” на българските писатели през първите десетилетия на миналия век). В тези текстове, които се разполагат основно между 2008 и 2015 г., М. Серафимова, стъпвайки в дирите на авторитетни предходници като М. дьо Серто и М. Бютор, тръгва от поставянето и изследването на проблемите за книгата като “свят” и светът като “книга”, за пътуването като центрозадаващо и смислообразуващо както за житейското, така и за фикционалното пътуване на съответния персонаж (в широк смисъл), за пътеписа и романа и за самия роман като жанр, в който можем да намерим отразена цялата комплексност на набелязаните сдвоявания (“Пространството като наративна матрица”, (публ. № II.2. в библиогр.). Особено представителни за този етап от изследванията ѝ се явяват, според мен, статиите за “другото като откровение”, за “Разходките” на Ж.-Ж. Русо, както и споменатият вече текст за “европейските посоки в българската литературна география” (съотв. публ. № II.4., II.5. и II.8. в библиогр.). Сътворени преимуществено на френски език и отнасящи се към френски или френско-български културни и литературни реалии, тези текстове, вероятно благодарение на тази своя хомологична специфика (съвпадането на обекта на изследване и на езика, на който той се постига), се характеризират със степен на единство между стиловата уместност и идейното разгръщане, рядко срещани в нашето културно пространство.

Казаното важи напълно и за статиите, които формират раздела от текстове, създадени от М. Серафимова в периода 2013–2018 г. и обединени от отношението между литература и живопис. Тук интересът на изследователката се съсредоточава върху следните проблеми: връзката между визуалното и скриптуралното при Дидро (в доклада за неговите “Салони” – публ. № III.5. в библиогр.); “ars poetica”-та на Е. А. По, представена чрез паралелизма между писане и изобразяване, слово и образ, външно и вътрешно (субективно) пространство, предполагащ да се стигне и до паралелизъм между място и жанр, за изследването на който е нужно да се използва инструментариумът на изобразителните изкуства (в статията за живописния “триптих” на По – публ. № III.5. в библиогр.); творческия свят на братя Гонкур, привилегировал отношенията между “творенията на изкуството и самото изкуство на живеенето”; или, ако използвам отново формулировки от самия текст на Серафимова, извел на преден план “детективското” по тип изследване на “духа на местата”, стремежа да превърнеш

“предметите в думи, интериорите – в изречения и цяла една къща – в текст” (статията за платовете и цветовете в литературните интериори при братя Гонкур – публ. № III.4. в библиогр.). Смятам, че последната статия, публикувана в сборник с подзаглавие, където присъства показателното словосъчетание “социопоетика на текстила”, бележи връх в изследванията на М. Серафимова по линията на отношението литература-живопис: тя показва способността ѝ неусетно да заинтригува читателя, да насочи вниманието му към моменти, на които не е обръщал внимание, да “изпреде” по фин и елегантен начин мрежа от тълкувания, която не е разпростряна натрапчиво върху интерпретираните артефакти, а създава нови възможности за тяхното контекстуализиране и осмисляне.

Най-малко убедително за мен като човек на хуманитарното знание стоят статиите от четвъртия основен тематичен кръг в изследванията на М. Серафимова, означен като “Наука и литература”. По-малката убедителност на тези публикации идва не от липса на иновативни идеи в тях (статията, тръгваща от концептите на фракталната теория, отнесени към сферата на изкуството, говори, че такива съвсем не липсват – публ. № IV.3.b. в библиогр.), а от принципната ми усъмненост, че човекът на хуманитарното знание може да се движи така уверено и най-вече компетентно в сферата на “точните науки”, че тезите му, засягащи ги по един или друг начин, да бъдат взимани насериозно от техните представители. (Тук бих вметнал, че може би е по-уместно да запазим немското разграничаване между “науки за духа” и “природни науки”, което, без да създава пренебрежителни конотации около една от двете групи, сочи ясно мястото на всяка от тях).

Тъй като становището ми има риск да набъбне прекомерно, ще се опитам да обобщя най-важното от казаното дотук, да добавя онова, без което няма как да се мине и да пристъпя към заключението. Преди да го направя ще отбележа само, че последният компаративистичен по дух и изящен като стил текст на френски език на М. Серафимова, който е под печат, включен е в рубриката “Други” и е посветен на “темата” за “сезона на снеговете”, е с размер над 30 стандартни странци, т.е. става дума по-скоро за студия (публ. № V.3. в библиогр.).

Обща характеристика на изследванията на дфн Маргарита Серафимова е, че те се ситуират там, където минават някакви граници, реални или мислени (въобразени): границите между литература и живот, литература и свят, писане и живеене, писане и изобразяване, виждане и слово за видяното и пр. В тази гранична и продуктивна изследователска сфера виждам нейното специфично и обещаващо място на учен и

изследовател. Въпреки стремежа за обновяване на използваните методологии и подходи, заниманията на М. Серафимова като цяло не се определят от конюктурни – злободневни или моднонаучни – съображения, а следват вътрешното ѝ развитие на хуманитар, учен, човек.

Нейната преподавателска и експертна дейност през годините (в България и в чужбина), осъществените специализации, участията ѝ в изследователски проекти, научните организации, с които е ангажирана (сред тях се открояват повече Българското дружество за проучване на XVIII в. и Centre de recherches sur les littératures et la sociologie, France), работата ѝ като редактор в сп. *Études balkaniques* – всичко говори за изследовател и специалист с трайни и широки културни интереси, който продължава да развива и разгръща своя изследователски потенциал с последователността и целенасочеността на първопроходник (който, все пак, не е съвсем самотен в България на избраното от него културно поле¹).

Всичко казано дотук ми дава основание да подкрепя убедено кандидатурата на **д-р Маргарита Любенова Серафимова** и да препоръчам на уважаемото научно жури да ѝ присъди академичното звание доцент по научна специалност „Теория и история на културата”.

София, 08.07.2018 г.

Подпис:

/доц. д-р Калин Михайлов/

¹ Срв. напр. изследването на А. Игов от 2012 г. за фикционалните модели на града в съвременния британски роман, което върви в посоки, аналогични на нейните търсения за отношението литература-пространство.